

Veźměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Zásada ne bis in idem a odpírači služby - část. I (původní argumentace Nejvyššího soudu)

Významnou část judikátů týkajících se porušení zásady ne bis in idem zabírá problematika tzv. „odpíračů služby“. Jedná se o opakované odmítání vykonávat vojenskou nebo civilní službu, a to s úmyslem nevykonávat ji vůbec nikdy do budoucnosti. Obecné soudy opakovaně odsuzovaly takové odpírače, měly za to, že takové opětovné odsouzení pachatelů za opakované odpírání služby s úmyslem trvale se jí vyhnout není porušením zásady ne bis in idem, protože nejde o tentýž skutek a každý další případ takového odpírání je novým skutkem.

Významnou část judikátů týkajících se porušení zásady ne bis in idem zabírá problematika tzv. „odpíračů služby“. Jedná se o opakované odmítání vykonávat vojenskou nebo civilní službu, a to s úmyslem nevykonávat ji vůbec nikdy do budoucnosti. Obecné soudy opakovaně odsuzovaly takové odpírače, měly za to, že takové opětovné odsouzení pachatelů za opakované odpírání služby s úmyslem trvale se jí vyhnout není porušením zásady ne bis in idem, protože nejde o tentýž skutek a každý další případ takového odpírání je novým skutkem. Proti tomuto názoru se postavil Ústavní soud, podle něhož se jedná o tentýž skutek a tudíž o porušení zásady ne bis in idem. V současné době se tento názor prosadil i do textu zákona, i když jen částečně.

Nyní tedy uvedu argumenty Nejvyššího soudu k dané problematice, proč měl za to, že opětovné odsouzení je v souladu se zákonem. Poté bude následovat argumentace Ústavního soudu, která se vzhledem k závaznosti jeho vykonatelných nálezů pro všechny orgány a osoby prosadila.

Dřívější argumentace Nejvyššího soudu je nejlépe patrná z rozsudku ze dne 21.2.1996 sp. zn. 2 Tzn 12/95, publikovaného v časopise Právní rozhledy č. 7/1996 str. 236 a násl., který se týkal trestného činu nenastoupení služby v ozbrojených silách podle § 269 TZ. Nejvyšší soud zde rozhodoval o stížnosti pro porušení zákona, která namítala porušení zásady ne bis in idem, a to druhým odsouzením za tentýž skutek. První odsouzení se týkalo nenastoupení vojenské služby do 24h po stanoveném termínu 1.7.1993. Druhé odsouzení se pak vztahovalo na nenastoupení do 24h po termínu 17.7.1994. Stížnost pro porušení zákona namítá nemožnost hodnocení druhého nenastoupení jako nového trestného činu, když byl v předchozím řízení před soudem zjištěn úmysl nenastoupit vojenskou službu trvale. Jde o stejné jednání a stejný následek a tedy o totožný skutek. Totožnost skutku nemůže ovlivnit změna v některých jednotlivostech, které skutek individualizují, jako např. v tomto případě povolání k vojenské službě v jiné době a k jinému vojenskému útvaru. Podle Nejvyššího soudu se uvedenými úvahami zaměňuje existence stejného úmyslu s existencí stejného skutku, nerozlišuje se úmysl pachatele od projevu tohoto úmyslu a z toho vyplývající závěry neodpovídají dosavadnímu pojetí skutku, jak vyplývá z trestněprávních norem a jak je chápáno v trestněprávní teorii a praxi.

Trestný čin nenastoupení služby v ozbrojených silách podle § 269 TZ patří k tzv. omisivním deliktům pravým. Z hlediska jednání to znamená, že ho lze spáchat jen opomenutím takového konání, k němuž byl pachatel povinen. Jednání zde spočívá v nenastoupení služby v ozbrojených silách po uplynutí 24 hod od doby stanovené v povolávacím rozkaze, tedy v opomenutí takového konání, k němuž byl pachatel povinen podle doručeného povolávacího rozkazu vydaného na základě branného zákona. Jestliže pachatel podle jednoho povolávacího rozkazu vojenskou činnou službu nenastoupí a je za to pravomocně odsouzen podle § 269 TZ, není bez dalšího opětovně povinen nastoupit k výkonu

vojenské činné služby. K tomu, aby odsouzenému pachateli vznikla opětovně povinnost k nástupu vojenské činné služby, je třeba vydání a doručení nového povolávacího rozkazu, který znovu založí konkrétní povinnost nastoupit a vykonávat ve stanovenou dobu a na stanoveném místě vojenskou činnou službu. Jestliže povinná osoba zaviněně nenastoupí k výkonu vojenské služby ve stanovené lhůtě, jde o nové jednání odlišné od původního, byť by tím pachatel projevoval stejný úmysl. K jeho projevu vůle zde dochází za jiných skutkových okolností, v jiné době, často na jiném místě. Ve druhém případě pachatel opomenul povinnost založenou jiným aktem než v prvním případě a jde o jiné nenastoupení. Tím je dán i jiný konkrétní následek tohoto jednání spočívající v nepřítomnosti odvedence u součásti ozbrojených sil a v nemožnosti podrobit se vojenskému výcviku a plnění ostatních služebních povinností.

Jednotlivosti, které skutek individualizují, jako např. povolání ke službě v jiné době a k jinému útvaru, charakterizují každý konkrétní skutek a umožňují jej odlišit od skutku jiného. Trestný čin nenastoupení služby v ozbrojených silách podle § 269 TZ je dokonán marným uplynutím lhůty 24 hod od doby stanovené k nástupu v povolávacím rozkaze. Doručení nového povolávacího rozkazu dochází k běhu nové lhůty k nastoupení služby a jestliže ani v této lhůtě povinná osoba službu zaviněně nenastoupí, dojde po jejím marném uplynutí k dokonání dalšího skutku.

Pachatele odsouzeného za trestný čin nenastoupení služby v ozbrojených silách podle § 269 TZ lze opětovně povolat k výkonu vojenské činné služby, což je zcela v souladu s pojetím branné povinnosti. Odsouzení za trestný čin nenastoupení služby v ozbrojených silách není důvodem zproštění branné povinnosti, tato povinnost nadále trvá. Bylo by v rozporu se zásadou rovnosti vyjádřenou v čl. 1 Listiny, kdyby mělo být spáchání trestné činnosti spojeno se zproštěním pachatele od dalšího výkonu branné povinnosti, zatímco ostatní osoby podléhající branné povinnosti, které trestný čin nespáchaly, by musely služební povinnost řádně splnit.

V případě trestného činu podle § 269 TZ je zjištění úmyslu vyhnout se trvale vojenské službě závěrem právním, nikoli skutkovým, a nemůže tedy zakládat nebo udržovat totožnost skutku, protože o totožnosti skutku mohou rozhodovat jen okolnosti a závěry skutkové.

Zákonným znakem skutkové podstaty v ustanovení § 269 TZ je úmysl vyhnout se trvale vojenské činné službě. Tento úmysl může pachatel uskutečnit i jiným způsobem, např. jednáním naplňujícím znaky trestného činu maření způsobilosti k službě ve smyslu § 266 TZ. V tomto případě by pachatel realizoval svůj úmysl nepochybně jiným skutkem než nenastoupením služby, byť jde o stejný úmysl. Trestní odpovědnost pachatele je založena na odpovědnosti za zavinění. Takovéto zavinění musí být u pachatele trestného činu v době jeho spáchání. V případě trestného činu podle § 269 TZ je tedy rozhodující existence úmyslu pachatele trvale se vyhnout vojenské činné službě v době opomenutí povinnosti stanovené v povolávacím rozkaze bez ohledu na skutečnost, zda stejný úmysl měl pachatel již v minulosti nebo zda ho bude mít i v budoucnosti. Uvedený úmysl nelze zaměňovat s trvalým úmyslem vyhnout se výkonu služby. Naopak, trest je ukládán pachateli též proto, aby svůj úmysl trvale se vyhnout vojenské službě změnil. Nelze vyvozovat beztrestnost opětovného nenastoupení služby z toho, že pachatel při novém povolání k výkonu služby jen setrval na své, dříve již projevené vůli vojenskou službu nenastoupit. Pokud by měla být tato úvaha zobecněna a dovedena do důsledků, pak např. ani pachatele pokusu trestného činu vraždy by nebylo možno opětovně odsoudit za další pokus nebo dokonání stejného trestného činu, jestliže by měl i podruhé v úmyslu usmrtit tutéž osobu, protože zákonným předpokladem už při prvním takovém trestném činu je úmysl trvale zbavit života jinou osobu a v dalším případě by rovněž pachatel jen setrval na své dříve již projevené vůli usmrtit tuto osobu. Odsouzení za již jednou projevený úmysl nemůže opravňovat pachatele, aby stejný úmysl později realizoval zcela beztrestně.

Zaměňuje se otázka nepřipustnosti opětovného potrestání za tentýž čin s otázkou přípustnosti postihu opakovaně spáchaného trestného činu téže skutkové podstaty. Každý projev vůle, jímž je způsoben jiný konkrétní následek významný pro trestní právo (nebo který směřuje ke způsobení takového následku), je samostatným skutkem, nejde-li o pokračování v trestném činu, trestný čin hromadný nebo jednočinný souběh. Jednání, za které byl pachatel pravomocně odsouzen po prvním nenastoupení služby s úmyslem trvale se vyhnout jejímu výkonu, nemůže být totožné s jednáním,

kteře v době tohoto odsouzení ještě vřbec nespřchal. Jinak by byl pachatel po prvnřm nenastoupenř odsouzen i za dalřř případy nenastoupenř, k nimř teprve v budoucnu mřže, ale také nemusř dojřt, tedy i za jednřnř, jehoř se do odsouzení ještě nedopustil. Trestnř odpovřdnost je vřak dřslednř vybudovřna na odpovřdnosti za to, co pachatel jřř uřinil, co spřchal.

Vřše uvedeně je rovnřř v logickřm rozporu se zřkonnřm uřelem trestu podle ř 23 odst. 1 TZ, podle nřhoř je pachateli trest uklřdřn třř proto, aby zmřnil svřj postoj k zřjmřm chrřnřnřm trestnřm zřkonnem, a nikoli proto, aby byl potrestřn i za dalřř případy poruřenř zřkonn, k nimř by podle řmyslu pachatele v budoucnu mřlo dojřt. Pachatel je u trestnřho řinu podle ř 269 TZ trestřn nejen za to, ře řmyslnř nenastoupil sluřbu v ozbrojenřch silřch, nřbrř i za to, ře tak nechce uřinit ani nikdy v budoucnu. Jde o řmysl přesahujřcř konkrětnř skutečnosti objektivnř povahy, kterě charakterizujř uvedenř řin. Třmto kvalifikovanřm řmyslem se skutkovř podstata trestnřho řinu podle ř 269 TZ odliřuje třř od skutkově podstaty podle ř 270 TZ, kterř sice rovnřř umořňuje postihnout řmyslně nenastoupenř sluřby v ozbrojenřch silřch, ovřsem bez řmyslu trvale se vyhnout vřkonu vojenskě řinně (zvlřřtnř) sluřby.

Přřpustnost opřetovnřho odsouzenř za trestnř řin nenastoupenř sluřby v ozbrojenřch silřch podle ř 269 TZ vyplřvř třř ze skutečnosti, ře jinak by byl pachatel trestnřho řinu podle ř 269 TZ neodřvodnřnř zvrřhodnřn oproti pachateli, kterř přř prvnm řmyslnřm nenastoupenř sluřby v ozbrojenřch silřch nemřl řmysl trvale se vyhnout sluřbě a u nřhoř není pochyb o mořnosti opřetovnřho odsouzenř za znovu spřchanř trestnř řin uvedenř v ř 269 nebo ř 270 TZ.

Nejvřřřř soud poukazuje na nutnost respektovat urřitě přřpustně meze trestnř represe přř posuzovřnř dalřřch přřpadř nenastoupenř sluřby v ozbrojenřch silřch u pachatele, kterř jřř v minulosti byl pravomocnř odsouzen za takovřto trestnř řin podle ř 269 TZ. Prřvnř předpisy neobsahujř zvlřřtnř pravidla pro opřetovnř povolřvřnř osoby, kterř předchozř povolřvacř rozkaz zavinřnř nespřnila a byla za to přřpadnř odsouzena. Proto vojenskě sprřvě nic nebrřnř takovou osobu povolřvat v jakěmkoli intervalu a neomezenřm pořtem povolřvacřch rozkazř ař do konce trvřnř sluřebnř povinnosti. To mřže vřst k nelimitovanřmu pořtu trestnřch řinř nenastoupenř sluřby v ozbrojenřch silřch u třeře osoby a třm neřmřrněho pořtu odsouzenř. Navřc neexistence podrobnřřř přvnř řpravy opřetovnřho povolřvřnř osob nezaruřuje stejnř postup co do řetnosti a termřnř povolřvřnř vřři vřsem odvedencřm, coř mřže zpřsobil nerovnost v prřvech a povinnostech obřanř v rozporu s řl. 1 a 4 odst. 1 Listiny. Proto s přřhlřdnutřm k okolnostem a dřvodřm kařdřho opřetovnřho nenastoupenř bude nutně zkoumat, zda je skutečně namřstě i opřetovnř trestnř postih, zejména zda je zde potřebnř stupeň nebezpeřnosti řinu pro spoleřnost a zda, i vzhledem k dělce vojenskě sluřby, jejřmuř vřkonu se obviněnř vyhřbř, nebyl dostatečnř předchozř trestnř postih a tresty pravomocnř ulořeně za předtřm spřchaně trestně řiny nenastoupenř sluřby v ozbrojenřch silřch.

Podle Nejvřřřřho soudu se tedy nejednalo o dvojř odsouzenř za totořnř skutek, a proto bylo druhě odsouzenř zcela v souladu se zřkonnem.

V rozsudku sp. zn. 2 Tzn 83/95 pak Nejvřřřř soud řeřil trestnř řin vyhřbřnř se vřkonu civilnř sluřby podle ř 279d odst. 3 TZ. Podle nřzoru zde vyjřdřenřho není vyloučen postih za dalřř vyhřbřnř se civilnř sluřbě, pokud byl pachatel jřř odsouzen za trestnř řin podle ř 279d odst. 3 TZ, tedy jřř jednou svřm jednřnřm (nepovolenřm opuřtřnř mřsta vřkonu civilnř sluřby nebo nepovolenřm zdrřovřnřm se mimo toto mřsto) projevil řmysl vyhnout se civilnř sluřbě jako celku a dlouhodobě, i kdyby byl přřtom rozhodnut jřř nikdy takovou sluřbu nevykonřvat. Odsouzenřm za trestnř řin podle ř 279d odst. 3 TZ nezanřkř povinnost obřana vykonřvat civilnř sluřbu.

Nejvřřřř soud poukazuje na ustanovenř ř 12 odst. 11 TŘ; sdřlenř obviněnř ukonřuje skutek, pokračuje-li obviněnř v jednřnř, pro kterě je střhřn, i po sdřlenř obviněnř, posuzuje se takově jednřnř od tohoto okamřiku jako novř skutek, a proto se dalřř postih za jednřnř po sdřlenř obviněnř nemřže třkat totořnřho skutku.

Další články:

- [Podmíněné upuštění od trestního stíhání: racionální odklon u právnických osob](#)
- [Zkreslené vzpomínky v trestním řízení vedeném pro pohlavní zneužívání](#)
- [Přenositelnost důkazů z daňového do trestního řízení](#)
- [Praktický návod na úspěch žádosti o podmíněné propuštění od roku 2026](#)
- [Přijetí prohlášení viny a povinnost soudu vypořádat námitky poškozeného](#)
- [Podmínky pro uložení trestu vyhoštění cizince](#)
- [Zamyšlení nad systémem alternativních trestů: poznámky na pozadí mezinárodní vědecké konference „Rethinking Sentencing: Are We Getting Justice Right?“](#)
- [Správné určení počátku běhu lhůty pro podání stížnosti proti usnesení soudu, kterým se nařizuje výkon trestu odnětí svobody](#)
- [Rozšiřování státní moci při implementaci acquis EU: český fenomén gold-platingu na příkladu konfiskační směrnice](#)
- [Změna způsobu určování výše peněžité pomoci obětem: Řešení všech dosavadních problémů?](#)
- [Uplatnění adhezního nároku v trestním řízení a správním řízení](#)